2009 m. būsimos tvoros vietoje atlikus tyrinėjimus nustatyta, kad nuo sklypo PR kampo į V pusę (iki 29 m) (plotai 1 ir 2) rasti 5 kultūrinio sluoksnio horizontai. Iki 30 cm gylio supiltinis *I horizontas* datuojamas XX a. *II horizontas* (30–60 cm gylyje) yra pilkos žemės sluoksnis su griuvenomis, datuojamas XIX a. ir susijęs su cerkvės statyba. *III horizontas* – tai tamsios žemės sluoksnis, atsidengęs 60–80 cm gylyje. Jis galėjo būti ariamas, susidaręs nuo XVIII a. pradžios iki cerkvės statybos laiko (1865 m.). *IV horizontas,* atsidengęs 0,8–1,1 m gylyje, yra XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios buvusio Radvilų dvaro griuvėsiai. Šis sluoksnis galėjo susidaryti galutinai nugriovus to dvaro pastatus. Tai galėjo būti po 1704 m., nes to meto švedų planuose šioje vietoje parodyti didelių pastatų griuvėsiai. *V horizontą* sudaro 1,2–1,4 m gylyje atkastas pilkžemio sluoksnis su XVI a. vidurio koklių duženomis. Šis sluoksnis susidaręs ant įžemio, prasidedančio 1,5–1,6 m gylyje (H_{abs} 52,60 m).

Plote 2 nuo 31 iki 43,5 m kultūrinio sluoksnio nerasta, įžemis prasideda 80 cm gylyje (H_{abs} 53,40 m). Plote 3 rastos senosios šventoriaus ribos su borteliais, buvusiais iki II Pasaulinio karo, bei banko tvoros statybos laikotarpio plytų sankaupa (XX a. 4 deš.). Įžemis pasiektas 90 cm gylyje (H_{abs} 53,30 m). Ankstyvo kultūrinio sluoksnio ir radinių šioje vietoje nerasta.

The excavation at Kęstučio Street 12

In 2009, 38.5 m^2 were excavated at a planned fence construction site in the S side of the plot at Kęstučio Street 12 in Biržai Old Town (North Lithuania) and 5 cultural layer horizons dating to the mid-16th–20th centuries were discovered. Archaeologically the two lower horizons dating to the mid-16th – early 18th centuries and containing rubble from the Radvila family palace as well as stove tile fragments are the most interesting.

EIŠIŠKĖS

Linas Girlevičius

Žvalgymai Gegužės 3-iosios gatvėje 6/1

2009 m. gruodžio mėnesį Eišiškėse (Šalčininkų r.), Gegužės 3-iosios gatvėje 6 / Kaštonų gatvėje 1, prie po II Pasaulinio karo statyto daugiabučio namo PR dalies statomo priestato vietoje atlikti archeologiniai žvalgymai. Sklypas patenka į nuo 1969 m. valstybės saugomą Eišiškių miestelio urbanistinio paminklo teritoriją (unikalus kodas 17079).

Eišiškių pavadinimas kildinamas iš Lietuvos didiko Karijoto sūnaus Eikšos, čia esą gyvenusio XIV a. viduryje, vardo. Eišiškės 1384–1402 m. sudarytuose kryžiuočių karo kelių į Lietuvą aprašymuose jau vadinamos miestu. Manoma, kad jau tuomet abipus Versekos upės buvo susiformavusios dvi miesto dalys, kurios fiziškai atskirtos viena nuo kitos išliko iki šiol. Š, mažesnioji, miestelio dalis vadinama Jurzdika, nes nuo seno buvo bažnyčios jurisdikcijoje. Nuo XIV a. II pusės minimas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Eišiškių dvaras. XIV–XV a. riboje Eišiškės priklausė Vytauto žmonos Onos broliui Sudimantui. 1398 m. pradžioje pastatyta pirmoji bažnyčia. 1433 m. miestą ir bažnyčią sudegino Švitrigailos kariuomenė. Eišiškėms atsistačius ir išsiplėtus, 1453 m. čia posėdžiavo Lietuvos ponų taryba. Po 1564–1566 m. reformų Eišiškėse rinkosi bajorų seimeliai, veikė pilies teismas. Apie

1500 m. pastatyta antroji bažnyčia, parapinės bažnyčios filija. Nuo 1524 m. Eišiškėse veikė parapinė mokykla. Iki XVIII a. vidurio miesto P dalis statėsi palei spinduliais į aikštę suėjusias gatves. Miesto branduolyje, kelių iš Vilniaus, Merkinės ir Rodūnios sankryžoje, buvo trikampė turgaus aikštė. Miesto branduolys rekonstruotas 1750–1765 m. Trijų pagrindinių gatvių sankryžoje suformuota keturkampė aikštė. Prie aikštės stovėjo aukščiau paminėta bažnyčia (filija). Pagrindinė Jurzdikoje buvusi bažnyčia perstatyta 1847–1852 m. pagal istoriko ir inžinieriaus Teodoro Narbuto projektą.

Nuo miesto P dalyje esančios aikštės ŠR kampo nutiesta jos ilgajai ašiai statmena dabartinė Gegužės 3-iosios gatvė XVIII a. pabaigoje aikštę ir gatves formavo gana glaudžiai stovėję namai. 1774 m. aikštės viduryje stovėjo rotušė, aplink filiją – kelios smuklės. Pagrindinis miesto branduolio akcentas buvo 1765–1775 m. pastatyta triaukštė sinagoga, kuri buvo net aukštesnė už bažnyčią. Taip buvo neatsitiktinai – po XVII a. viduryje vykusio Maskvos karo, kurio metu buvo iššudyta arba mirė nuo epidemijų daug LDK gyventojų, Eišiškėse, kaip ir kituose Lietuvos miestuose, ėmė daugėti žydų. Mūriniai buvusios sinagogos bei buvusio naujojo bei midrašo pastatai yra visiškai netoli tiriamosios vietos esančioje Kaštonų gatvėje.

Eišiškės nukentėjo per Targovicos konfederacijos inicijuotus karinius veiksmus, 1794 m. Tado Kosciuškos vadovaujamą sukilimą prieš Rusiją, 1812 m. Napoleono didžiosios armijos karinį žygį į Rusiją. 1827 m. Eišiškėse įkurdintas Rusijos imperijos kariuomenės dalinys. 1836 m. sudaryti miestelio planai. 1863 m. įsteigta ligoninė, 1866 m. – taikos teismo būstinė. 1865 m. miesto didžioji dalis sudegė. 1868 m. buvo 15 smuklių, 37 krautuvės, vyko didžiausi PR Lietuvoje prekymečiai. 1879 m. leista statyti vieną, 1893 m. ir antrą degtukų fabriką. 1895 m. sudegė apie 2/3 Eišiškių namų. Per II Pasaulinį karą nužudyta didžioji dalis Eišiškių žydų. 1950 m. Eišiškėms vėl suteiktos miesto teisės, 1950–1972 m. miestas buvo Eišiškių rajono centras, nuo 1981 m. – kolūkio centrinė gyvenvietė. Dabar Eišiškės – Šalčininkų rajono Eišiškių seniūnijos centras.

Žvalgymai buvo atliekami kasamos tranšėjos pastato priestato pamatams vietoje, apie 4,5 m^2 plote. Kultūrinis sluoksnis žvalgytoje vietoje apardytas tiesiant požeminius inžinerinius tinklus. Kasant žemę žvalgytoje vietoje įžemis nepasiektas. Archeologinių tyrinėjimų metu aptikta nedaug XV–XIX a. datuojamų archeologinių radinių – geležinė pasaga, redukcinėje aplinkoje išdegtos keramikos fragmentų, dalis kurios priklauso juodajai keramikai. Aptiktas iš riedulių krauto anksčiau čia stovėjusio pastato pamato fragmentas. Dėl nedidelių žemės kasimo apimčių išskirti ir datuoti kultūrinio sluoksnio horizontų, tiksliau datuoti radinių nepavyko. Vis dėlto archeologinių radinių analizė leidžia teigti, kad šioje Eišiškių miesto dalyje slūgso archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis. Ateityje, atliekant žemės kasimo darbus valstybės saugomoje Eišiškių miesto teritorijoje, būtina atlikti archeologinius tyrimus.

The field evaluation at Gegužės 3-iosios Street 6/1

Eišiškės (South Lithuania) has been mentioned since the late 14th century. In 2009, an area of about 4.5 m^2 was excavated near the Soviet building at Gegužės 3-iosios Street 6/

Kaštonų Street 1 near the city's centre. The earliest discovered finds (ceramics) date to the 15th – first half of the 16th century. The remains of the stone foundation from the building that previously stood at this site were recorded during the investigation.

JONIŠKIS

Vilnius Morkūnas,
Bronius Dakanis

Miesto aikštė Joniškyje

Vadovaudamasi UAB „Joniškio projektas" 2009 m. parengtu vandentiekio ir nuotekų tinklų pajungimo į Joniškio pašto pastatą Miesto aikštėje 2c projektu, ISS atliko šios Joniškio senamiesčio (A19010) vietos žvalgomuosius tyrimus, o po to žvalgė tranšėjų kasimą jų paklojimui.

Įvertinus anksčiau įrengtas gausias įvairias komunikacijų linijas, tyrimai vykdyti 3 vietose: suprojektuotos vandentiekio trasos Š dalyje Joniškio pašto sklypo P pakraštyje, į Š nuo P sklypo riboje pastatytos betoninės tvoros ir medžių linijos, į R nuo kiemo šulinio, į P nuo pašto pastato PR kampo bei tako į sklypo kiemą ir pastatą, vejoje (čia tirtas šurfas 1); suprojektuoto nuotekyno vidurinėje dalyje, pašto pastato sklypo ŠR kampe, į V nuo sklypo tinklo tvoros, į Š nuo ūkinio pastato – garažų, į PR nuo esamo nuotekyno šulinio (šurfas 2) ir į P nuo pašto sklypo ir jo tvoros, gretimame Joniškio vartotojų kooperatyvo sklype, į ŠR nuo gyvenamojo namo, į ŠR nuo vandentiekio šulinio, į R nuo gėlyno, vejoje (šurfas 3). Iš viso šurfuose ištirtas 6,75 m^2 plotas. Netirta suprojektuoto nuotekyno linijos V dalyje, tarp pašto pastato ir antrosios tyrimų vietos, prie R sklypo ribos bei komunikacijų šulinio, į kurį bus jungiamas suprojektuotas nuotekynas. Čia gruntas jau sumaišytas tiesiant senąją kanalizacijos liniją, kurios vietoje bus įrengiama naujoji. Taip pat netirta ir tarp R pašto sklypo ribos ir suprojektuoto nuotekyno R galo, prie Baltosios sinagogos, nes toje vietoje yra iš didelių betono plokščių įrengtas įvažiavimas į veikiančius privačius garažus (vidurinėje nuotekyno linijos dalyje) ir įvažiavimas iš Miesto aikštės su asfalto danga (R gale). Šurfuose, tirtuose šalia Baltosios sinagogos PR kampo, esančio prie pat suprojektuoto nuotekyno R galo, XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis buvo 0,76–1,02 m gylyje (šurfas 2), o dar arčiau nuotekyno, šurfe 5 – net 1,5 m gylyje (2006 m. ISS tyrimai).

Šurfai tirti iki 1,94 m (šurfas 2), 1,7 m (šurfas 1) ir 1,68 m (šurfas 3) gylio – iki įžemio šurfe 1 paliekant neišardytas atidengto pastato pamato liekanas ir nuogrindos dalį, o šurfe 3 – spėjamų namo ir krosnies pamatų išlikusius fragmentus.

Ištyrus šurfus nustatyta, jog suprojektuotos vandentiekio linijos Š dalyje tirtame šurfe 1 archeologiškai vertingi senojo miesto vietos kultūrinių sluoksnių horizontai prasidėjo 0,7–1 m gylyje, po stogo molio čerpių duženų ir pelenų sluoksniais, o aptikti pastato pamatų akmenys – 1,08–1,31 m, nuogrindos – 1,44 m gylyje. Vandentiekio linijos P dalyje tirtame šurfe 3 kultūrinis sluoksnis buvo maždaug 95 cm gylyje, spėjamų namo ir krosnies pamatų fragmentų akmenys – 0,94–1,24 m gylyje. Suprojektuotos nuotekų linijos vidurinėje dalyje tirtame šurfe 2 kultūrinis sluoksnis prasidėjo maždaug 1,5 m gylyje, po 1,1–1,18 m gylyje atidengtu buvusios gatvės akmenų grindiniu.